

До Спеціалізованої вченої ради

ДФ 61.051.032 Державного вищого
навчального закладу Ужгородського
національного університету

(88000, м. Ужгород, пл. Народна, 3, каб. 21)

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора юридичних наук, професора

Щербанюк Оксани Володимирівни

на дисертацію Хили Івана Юрійовича

«Конституційно-правові обмеження особистих прав і свобод людини:

Україна та зарубіжний досвід»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

в галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Актуальність дисертаційного дослідження визначається сучасним станом конституційного розвитку країни. Чинна Конституція проголошує найвищою цінністю держави і суспільства людину, її права і свободи (ст.3). Це означає, що «всі інші суспільні цінності розташовуються по відношенню до неї на нижчому щаблі і не можуть їй суперечити». Основний Закон, як і конституції розвинених демократичних держав, визначаючи основи правового положення особистості, виходить з концепції природних і невідчужуваних прав і свобод людини.

Права людини як загальносоціальна категорія впливають із самої природи людини та її можливості користуватися елементарними, найбільш важливими благами та умовами безпечного і вільного існування особистості в громадянському суспільстві. За своїм характером права людини не прив'язані до національних кордонів, вони також не залежать від географії або історії, культури та ідеології, політичної або економічної системи країни.

Наведене свідчить про безумовну актуальність теми дисертаційного дослідження, обраної І.Ю.Хили.

Як зазначає дисертант, тема дисертаційного дослідження: «Конституційно-правові обмеження особистих прав і свобод людини: Україна та зарубіжний досвід» відповідає Пріоритетним напрямкам розвитку правової науки на 2016-2021 роки, затверджених постановою Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року, Плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 березня 2015 року № 213-р, плану науково-дослідної роботи кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет» на 2016-2021 років. Тема дисертаційного дослідження є складовою частиною комплексної теми «Конституційне будівництво в країнах Центральної Європи у XX-XXI ст.», розробленою науковцями зазначеного університету.

Метою дисертаційного дослідження є виявлення, наукове осмислення і аналіз формально-юридичної і змістовної сторін конституційних основ, обмеження особистих прав і свобод людини і громадянина як цілісної проблеми сучасного конституційного права.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації І.Ю.Хили, забезпечується використанням широкого методологічного інструментарію та значним обсягом джерельної бази. Методологічною основою дисертаційного дослідження є ряд загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, серед яких найбільше застосовано емпірико-теоретичні методи: діалектичний, аналізу і синтезу, структурно-логічний та формально-логічний, а також порівняльно-правовий.

При дослідженні правової природи та змісту прав і свобод людини використано емпірико-теоретичні методи, при цьому були застосовані діалектичний та системний підходи до розгляду досліджуваних проблем

конституційно-правових обмежень прав і свобод людини, основних структурних елементів такого (розділ I дисертаційного дослідження). Зокрема, за допомогою аналізу і синтезу було дано визначення поняття «обмеження» прав і свобод (підрозділ 1.1 дисертаційного дослідження), синтез, індукція та аналогія дозволили виокремити цілі обмеження (підрозділ 1.2. дисертаційного дослідження) та визначити конституційні межі обмеження прав і свобод (підрозділ 1.3. дисертаційного дослідження). Використання формально-юридичного і порівняльного методів (розділ II дисертаційного дослідження) дало змогу проаналізувати межі обмеження прав і свобод, що визначені та гарантовані як національним законодавством так і міжнародними актами (підрозділ 2.1. та 2.2. дисертаційного дослідження). За допомогою контент-аналізу та порівняльно-правового методу було виокремлено загальні та спеціальні обмеження прав і свобод (підрозділ 2.3. та 2.4. дисертаційного дослідження).

Для виявлення структури змісту конституційно-правових обмежень прав і свобод людини, судової практики та рішень Європейського суду з прав людини було застосовано структурно-логічний та формально-догматичний методи (розділ III дисертаційного дослідження). Зокрема, в аналізі визначено конституційні засади допустимості обмежень прав і свобод (підрозділ 3.1. дисертаційного дослідження). Нормативно-догматичний метод дозволив зрозуміти специфіку конституційного регулювання обмежень прав і свобод людини в умовах особливих (надзвичайних) державно-правових режимів (підрозділ 3.2. дисертаційного дослідження) та виокремити модель конституційного регулювання обмежень прав і свобод людини в період дії особливих державно-правових режимів (підрозділ 3.3. дисертаційного дослідження).

Структура дисертації складається із вступу, трьох розділів, які уміщують дев'ять підрозділів, висновків до розділів та загальних висновків, списку використаних джерел. Розділ I дисертаційної роботи присвячений теоретико-правовим основам обмежень основних прав і свобод людини. У розділі II

дисертаційного дослідження розкрито міжнародно-правові стандарти правомірного обмеження прав людини. Розділ III присвячений структурі змісту конституційних меж обмеження прав і свобод людини і громадянина. В кінці кожного розділу дисертаційного дослідження автором наводяться висновки, так само як і в кінці дисертаційного дослідження у цілому.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що дисертаційна робота І.Ю.Хиди присвячена комплексному науковому дослідженню формально-юридичної і змістовної сторін конституційних основ обмеження особистих прав і свобод людини і громадянина як цілісної проблеми сучасного конституційного права. Значний обсяг робіт українських і зарубіжних науковців спрямований на вирішення питання про місце і роль конституційних основ обмежень прав і свобод в правовому регулюванні правового статусу людини в Україні.

Високим ступенем наукової обґрунтованості відзначаються положення підрозділу 1.1., де дисертантом аргументовано, що «обмеженням прав і свобод людини слід розуміти допустиме міжнародним правом та/або внутрішньодержавним правом втручання у права і свободи людини, що відповідає вимогам законності, необхідності, доцільності і співмірності кінцевої мети. Метою обмеження прав і свобод людини є охорона основних загальновизнаних цінностей в суспільстві, до яких належать життя, свобода, гідність, здоров'я і моральні цінності населення, а також підтримання державної безпеки, забезпечення громадського порядку та інші цінності. Крім того, обмеження правовими засобами прав чи свобод окремої особи може бути спрямоване на захист прав і свобод інших людей, що безпосередньо витікає з основоположного принципу права — принципу поваги прав людини».

Автором наголошено, що «обмеження прав і свобод не можна повністю отождествлювати з межами здійснення прав і свобод, але разом з тим це багато в чому взаємопов'язані поняття. Межами можна вважати рамки здійснення прав і свобод. Визначальним критерієм тут є критерій правомірності, тобто недотримання встановлених меж буде свідчити про неправомірне здійснення

прав і свобод, тобто про їх порушення. Обмеження прав і свобод являє собою як раз встановлення меж, тобто меж здійснення і користування правами і свободами, перевищення яких і буде вважатися зловживанням або порушенням встановлених прав і свобод».

Також заслуговують на увагу та підтримку висновки дисертанта, зроблені за результатами роботи над підрозділом 2.4. «Обмеження прав і свобод людини, допустимі правом в умовах надзвичайного стану» – автор наголошує, що встановлюючи обов'язкові умови і порядок допустимих обмежень прав і свобод людини, міжнародне право при цьому виходить з того, що кожна окрема держава в межах своєї конституційної та законодавчої компетенції конкретизує ці умови і правила. Таким чином, кажучи про допустимість обмеження окремих прав і свобод, не менш важливо враховувати і розумну взаємодію міжнародного і внутрішньодержавного права. Тому надалі йтиметься про реалізацію допустимих міжнародним правом обмежень прав і свобод людини в законодавстві окремої країни.

Практичне значення одержаних результатів полягає в подальшій науковій розробці проблем конституційного регулювання обмежень прав і свобод, в правотворчій і правозастосовній діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Ряд пропозицій і рекомендацій, що містяться в дисертації, спрямовані на вдосконалення чинного конституційного законодавства, ставить собі за мету приведення правових актів у відповідність із загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права.

Окремі концептуальні положення дисертації можуть бути враховані правозастосовними органами в їх практичній діяльності щодо захисту прав і свобод. Можливе використання основних теоретичних висновків дисертаційної роботи в навчальному процесі при викладанні навчальної дисципліни «Конституційне право України», «Конституційно-процесуальне право України», «Конституційне право зарубіжних країн», а також розробці відповідних спецкурсів та навчально-методичних посібників.

Зауваження щодо дисертаційної роботи. Разом з тим, позитивно оцінюючи проведену наукову роботу, необхідно зазначити, що дане дослідження містить низку положень, висновків, пропозицій і рекомендацій спірного характеру, що можуть слугувати підґрунтям для дискусії під час захисту дисертації, а саме:

1. В підрозділі 1.3 дисертант стверджує, що «говорячи про засоби обмеження прав людини необхідно дотримуватися вимоги законності при введенні певних обмежень. Вимогу законності необхідно розглядати в широкому сенсі як чітке слідування принципам закону при обмеженні прав та свобод громадян (тільки на основі закону, в межах, які допускаються конституцією, у відповідності з вимогами права і в суворо визначених цілях, зазначених в нормативних актах)». Виникає питання, які ще інші вимоги, окрім законності необхідно дотримуватися при встановленні обмежень прав і свобод людини і громадянина?

2. В підрозділі 2.1 дисертант доходить висновку, що «міжнародне співтовариство визнає права і свободи людини найвищою цінністю, тому підвищена увага приділяється і можливості їх обмеження. Про це, наприклад, свідчать регулярні випадки розгляду Європейським Судом з прав людини справ, що стосуються оцінки правомірності обмежень основних прав і свобод, що вводяться державами. Безперечно, таким чином складається практика застосування міжнародних стандартів в сфері обмеження прав і свобод людини». Про яку саме прецедентну практику ЄСПЛ йде мова?

3. У дисертаційному дослідженні у підрозділі 2.4, дисертантом аналізується Конвенція СНД про права та основні свободи людини 1995 року, зокрема стаття 35, яка містить право держав відступати від її положень під час надзвичайного або воєнного стану. Автор вказує, що «Відповідно до цієї Конвенції, в період війни або іншого надзвичайного стану, загрозливого вищим інтересам держави, вона може вжити заходів у відступ від своїх зобов'язань по Конвенції тільки в тій мірі, в якій це потрібно серйозністю положення, за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням за міжнародним

правом і не тягнуть за собою дискримінацію за ознаками статі, раси, кольору шкіри, тощо». Однак у травні 2018 року президентом України було підписано указ про остаточне припинення участі у статутних органах СНД. Тому виникає питання про доцільність використання даного акту у дисертаційному дослідженні.

4. У підрозділі 3.1 дисертаційного дослідження автор стверджує, що «можна говорити про принципи поваги до гідності особистості як базисного принципу у сфері реалізації прав і свобод та їх обмежень. Тому і Конституційний Суд посиляється на гідність особистості при розгляді справ і виводить з принципу поваги до гідності особистості правило про визнання деяких прав і свобод абсолютними, тобто такими, що не підлягають ніяким обмеженням. Заслуга Конституційного Суду полягає саме в тому, що він «безпосередньо ввів в правовий обіг норму Конституції про гідність особистості як окремого критерію неконституційності законів, що стосуються прав громадян». При цьому посилення на офіційну конституційну доктрину Конституційного Суду України, зокрема на рішення, що стосуються людської гідності відсутнє. На прилюдному захисті слід уточнити позицію автора з цього питання.

5. У висновках до розділу 3 автором наголошено, що «У період надзвичайного (воєнного) стану забороняється накладати додаткові обмеження на деякі права і свободи (право на життя, право на свободу думки, совісті і релігії). Обмеження, що накладаються на окремі права і свободи в умовах надзвичайного або воєнного стану, повинні бути встановлені тільки законом. Цей закон повинен бути доступним, його положення повинні бути сформульовані чітко і ясно для того, щоб людина могла регулювати свою поведінку». При цьому потрібно з'ясувати мова йде про обмеження прав і свобод, встановлених Конституцією України чи іншим законом.

Вказані зауваження мають дискусійно-рекомендаційний характер і в цілому не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертаційного дослідження І.Ю.Хили. Дисертаційне дослідження виконано дисертантом

самостійно, всі сформульовані у ньому положення та висновки обґрунтовані автором самостійно.

Повнота викладу результатів дисертації. Опубліковані І.Ю.Хилою наукові праці повністю репрезентують зміст наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні. Достатньою є апробація результатів дисертаційного дослідження, які оприлюднені автором у низці наукових доповідей, виступів, повідомлень на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Виконане дисертаційне дослідження є актуальним, своєчасним, має наукову новизну та важливе значення для розвитку правової науки. Робота характеризується ґрунтовністю дослідження, точністю та послідовністю викладення матеріалу.

Загальний висновок по дисертації. На підставі вищевикладеного вважаю, що дисертація Хили Івана Юрійовича «**Конституційно-правові обмеження особистих прав і свобод людини: Україна та зарубіжний досвід**» є завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримані нові, самостійні, науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують наукову задачу, поставлену темою дослідження, відповідає вимогам п.10, 11 Постанови Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року №167 «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а її автор – Хила Іван Юрійович – заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право».

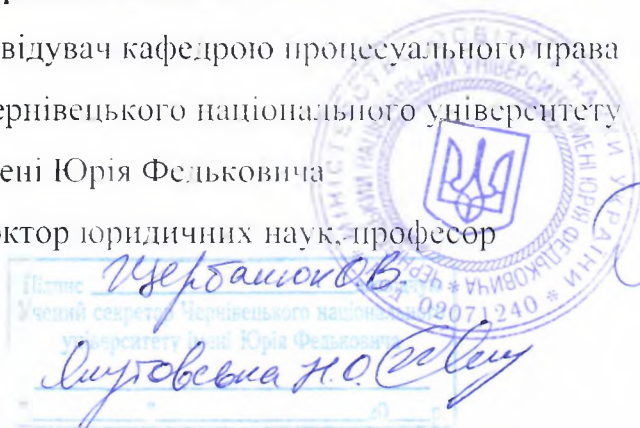
Офіційний опонент

Завідувач кафедри процесуального права

Чернівецького національного університету

імені Юрія Фельковича

доктор юридичних наук, професор

О.В. Щербанюк

Відгук отримано:
29.11.2021
Голова Великої ради
ДПР 61051032
Міс. Буковина 10.11